Colloquium 3(55)/2024
ISSN 2081-3813, e-ISSN 2658-0365
CC BY-NC-ND.4.0
DOI: http://doi.org/10.34813/47coll2024

STRATEGIE ADAPTACJI KULTUROWEJ MIGRANTÓW Z UKRAINY. DONIESIENIE Z BADAŃ PILOTAŻOWYCH W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM*

Cultural adaptation strategies of migrants from Ukraine. Pilot research report in Pomeranian Voivodeship

Grzegorz Piekarski
Uniwersytet Pomorski w Słupsku
e-mail: grzegorz.piekarski@upsl.edu.pl
ORCID 0000-0002-5822-0239

Elżbieta Gaweł-Luty
Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni
e-mail: e.luty@amw.gdynia.pl
ORCID 0000-0001-8966-6842

Hanna Rugała
Uniwersytet Pomorski w Słupsku
e-mail: hanna.rugala@upsl.edu.pl
ORCID 0000-0002-4100-4986

Streszczenie

Doświadczenia migrantów w okresie przystosowywania się do życia w nowym miejscu pobytu stanowią nieodłączny element ich procesu adaptacji kulturowej. Mogą przyczyniać się do występowania trudności w funkcjonowaniu fizycznym, psychicznym i społecznym, których nasilenie zależy od uwarunkowań indywidualno-osobowych jednostki. Migracja postrzegana jako życiowa zmiana nie pozostaje bez wpływu na konstrukt tożsamości osoby migrującej. W takim kontekście zjawisko adaptacji kulturowej w procesie migracji wydaje się szczególnie istotne ze względu na sposób i jakość funkcjonowania jednostki, które mogą być konstruktywne lub niekonstruktywne zarówno dla niej samej, jak i społeczeństwa przyjmującego. Tematyka artykułu skoncentrowana jest wokół zagadnień związanych z adaptacją kulturową osób z doświadczeniem migracji, dla których tłem interpretacyjnym jest teoria akulturacji J. Berry'ego. Autorzy wyróżniają cztery przyjmowane przez migrantów strategie adaptacji kulturowej: asymilację, integrację marginalizację i separację. Każda z nich charakteryzuje się innym rozwiązaniem dylematu odnoszącego się jednocześnie do zachowania własnej, dotychczasowej tożsamości kulturowej oraz do funkcjonowania w nowej kulturze kraju przyjmującego.

* Tekst powstał w ramach projektu MNiSW Nauka dla Społeczeństwa II na rok 2024. Tytuł projektu: Model wsparcia społecznego w kontekście strategii adaptacji kulturowej migrantów w Polsce. Nr umowy projektu: NdS-II/SP/0044/2024/01.

Tekst prezentuje wyniki badań pilotażowych przeprowadzonych w województwie pomorskim. Ich celem było ustalenie dominującej wśród badanych migrantów strategii adaptacji kulturowej, a następnie sprawdzenie, czy zmienne, takie jak płeć, wiek, długość pobytu w Polsce, znajomość języka polskiego, aktywność zawodowa, przyczyna migracji i orientacja na przyszłość, mogą istotnie różnicować osoby z doświadczeniem migracji ze względu na przyjmowaną przez nich strategię adaptacji kulturowej. Badania przeprowadzone zostały metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem strategii kuli śnieżnej. Uzyskane wyniki wskazują na strategię integracji jako najbardziej dominującej w badanej próbie, co świadczyć może o wysokim poziomie sprawności ukraińskich migrantów w funkcjonowaniu zarówno w kulturze ojczystej, jak i polskiej. Z uwagi na charakter badania pilotażowego i liczebność próby badawczej, wyprowadzone wnioski nie mogą być jednak interpretowane w kategoriach uogólniających. Są jedynie przesłanką do wyznaczenia kierunku dalszych badań.

Słowa kluczowe: adaptacja kulturowa, migracje, migrant, strategie akulturacji, zróżnicowanie kulturowe, województwo pomorskie, badania pilotażowe.

Abstract

Migrants' experiences during the period of adapting to life in a new place of residence are an integral element of their cultural adaptation process. They may contribute to difficulties in physical, mental and social functioning, and their severity depends on the individual circumstances of the individual. Migration perceived as a life change has an impact on the identity construct of the migrating person. In such a context, the phenomenon of cultural adaptation in the migration process seems to be particularly important due to the manner and quality of an individual's functioning, which may be beneficial or unfavourable both for himself and the host society. The topic of the article is focused on issues related to cultural adaptation of people with migration experience, especially J. Berry's acculturation theory, which distinguishes four strategies adopted by a migrant in the process of cultural adaptation: assimilation, integration, marginalization and separation. Each of them is characterized by a different solution to the dilemma related to maintaining one's own current cultural identity and functioning in the new culture of the host country.

The text presents the results of a pilot study conducted in Pomeranian Voivodeship. The aim of the research was to establish the dominant cultural adaptation strategy among the surveyed migrants. Furthermore, it was examined whether variables such as gender, age, length of stay in Poland, knowledge of the Polish language, professional activity, reason for migration and orientation towards the future could significantly differentiate migrants in terms of the cultural adaptation strategy they adopt. The research was conducted using a diagnostic survey method with a snowball strategy. The obtained results indicate the integration strategy as the most dominant one among the surveyed sample, which may indicate a high level of proficiency of Ukrainian migrants in functioning in both their native and Polish culture. However, due to the nature of the pilot study and the size of the research sample, the conclusions drawn cannot be interpreted in generalising terms. They are only a premise for determining the direction of further research.

Keywords: cultural adaptation, migration, migrant, acculturation strategies, cultural diversity, Pomeranian Voivodeship, pilot research.

Wprowadzenie

Przemiany społeczno-ekonomiczne powodują szeroko zakrojone zmiany w strukturze społecznej. Jedną ze znaczących są migracje ludności. Migracje to zjawisko znane od zarania dziejów, jednak dopiero w obliczu ostatnich przemian cywilizacyjnych, tj. otwartych granic, powszechnej znajomości języków obcych, dostępności do różnych środków transportu, ruchy ludności odbywają się na tak szeroką skalę. Migracje są

zjawiskiem złożonym, charakteryzującym się wieloma zmiennymi, które można analizować zarówno z perspektywy jednostki, jak i globalnej tendencji. Przyczyny, uwarunkowania, skutki i konsekwencje migracji, a także czynniki ją różnicujące są przedmiotem zainteresowań badaczy od wielu lat. W niniejszym artykule zagadnienie migracji rozpatrywane jest z perspektywy jednostki oraz procesu adaptacji kulturowej, którego doświadcza migrant, w konsekwencji przyjmując określoną strategię akulturacji. Badania zostały przeprowadzone w grupie osób z doświadczeniem migracji pochodzenia ukraińskiego. Wzmożony ruch migracyjny obywateli Ukrainy ze względu na konflikt zbrojny w 2022 roku zmienił diametralnie specyfikę migracji w Polsce. Ukraińcy są obecnie najliczniejszą grupą cudzoziemców w Polsce, stanowiąc nieco ponad 80 proc. ogółu osiedlających się w kraju obcokrajowców (Urząd ds. Cudzoziemców, 2023).

Migracje to wszelkie ruchy ludności skutkujące zmianą miejsca zamieszkania (Kawczyńska-Butrym, 2009, s. 11). W ujęciu semantycznym wyraz „migracja" pochodzi od łacińskiego słowa *migratio* oznaczającego wędrówkę lub wędrowanie. Migracje ludności są zjawiskiem zróżnicowanym i niejednorodnym ze względu na czas trwania, kierunki i zasięg migracji, przyczyny i cele oraz natężenie i częstotliwość ruchów migracyjnych. Współcześnie wyróżnia się również migracje „z miłości", oraz migracje egzystencjalne (Kubitsky, 2012, s. 9–11). Ruchy migracyjne można podzielić między innymi na czasowe i stałe oraz wewnętrzne i zewnętrzne. Poruszana w artykule tematyka dotyczy migracji zewnętrznych, które związane są z ruchami transgranicznymi, czyli przemieszczaniem się ludności pomiędzy państwami (Kawczyńska-Butrym, 2009, s. 11). W tym ujęciu migranta definiujemy jako każdą osobę zmieniającą miejsce zamieszkania na stałe lub na określony czas, o ile powodem podróży nie jest turystyka. Osobę migrującą, która opuszcza kraj pochodzenia, nazywamy emigrantem, a z perspektywy kraju, do którego przybywa określa się ją imigrantem (s. 15). Coraz bardziej powszechnym typem migranta jest ekspata, czyli migrant czasowy o wysokim statusie społecznym, przyjeżdżający do danego kraju na konkretne stanowisko pracy. Jeszcze inną formą migracji jest repatriacja, czyli remigracja (powrót) ludzi, którzy znaleźli się poza krajem w wyniku przymusowych przesiedleń, deportacji lub zesłania (s. 17). Specyficznym rodzajem migracji jest uchodźstwo, które od wyżej opisanych definicji wyróżnia „przymus migracyjny". Uchodźca to osoba, która „opuszcza własny kraj z obawy, że mogą go w nim spotkać prześladowania z różnych przyczyn politycznych lub religijnych albo utrata życia lub zdrowia np. z powodu działań wojennych" (Żmigrodzki, 2007). Cudzoziemiec może otrzymać status uchodźcy, jeśli z powodu uzasadnionej obawy przed prześladowaniem w swoim kraju, wynikającej z rasy, religii, narodowości, przekonań politycznych lub przynależności do określonej grupy społecznej, nie może lub nie chce korzystać z ochrony tego kraju. Obawa ta musi spełniać jednak warunek indywidualności, a zatem ogólne zagrożenie w kraju, którym jest na przykład wojna, nie jest

wystarczającym kryterium do nadania statusu uchodźcy. Dlatego cudzoziemcowi, który nie spełnia warunków do nadania takiego statusu, ale którego powrót do kraju pochodzenia może narazić go na realne ryzyko poważnej krzywdy, nie nadaje się statusu uchodźcy, ale przyznaje się ochronę uzupełniającą (Ustawa, 2003, art. 15). Unikając potocznej narracji obecnej w dyskursie społecznym, powodującej nierzadko zamęt poznawczy i metodologiczny, przedmiotem rozważań w niniejszym artykule autorzy uczynili pojęcie migracji jako kategorii nadrzędnej dla wymienionych wyżej rodzajów migracji, co pozostaje w zgodzie ze stanowiskiem Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji (Perruchoud, Redpath-Cross, 2011, s. 52, 62–63). Z tego powodu autorzy niniejszego artykułu koncentrują się na szerokim ujęciu pojęć „migracja" i „migrant" jako najbardziej ogólnego i zawierającego w sobie wszystkie rodzaje migracji ze względu na różne przyczyny jej występowania. Tym samym wyznaczyło to kryterium doboru badanych do próby, o czym autorzy piszą w dalszej części artykułu.

Tożsamość osób z doświadczeniem migracji w procesie adaptacji kulturowej

W obliczu migracji osoba doświadcza różnych konsekwencji zmiany miejsca zamieszkania oraz mierzy się z wyzwaniami adaptacyjnymi w nowym środowisku. Z perspektywy zmiany kulturowej migracja wyznacza konieczność przystosowania się do funkcjonowania w świecie odmiennych wartości, norm, sposobów zachowań, stylów komunikacji.

Adaptacja kulturowa to przystosowanie osoby z doświadczeniem migracji do warunków życia w innym kraju i nowej kulturze. Adaptacja może być rozpatrywana w kontekście sfery psychologicznej, tj. samopoczucia, samooceny i satysfakcji oraz w kontekście sfery społeczno-kulturowej – kompetencji międzykulturowych pozwalających na funkcjonowanie w nowym kraju. Procesowi towarzyszącemu adaptacji kulturowej jest akulturacja polegająca na przyjmowaniu lub odrzucaniu pewnych elementów zarówno kultury pochodzenia, jak i kultury kraju przyjmującego, tak że po zakończonym procesie akulturacji pierwotna tożsamość kulturowa migranta zostaje przekształcona w wyniku nabywania lub tracenia pewnych jej fragmentów. Zatem w procesie adaptacji kulturowej dochodzi do weryfikacji i modyfikacji tożsamości kulturowej osoby z doświadczeniem migracji. Pierwotna tożsamość kulturowa kształtuje się w procesie socjalizacji i kulturalizacji, podczas których jednostka jest wyposażana w kompetencje kulturowe (Nikitorowicz, 2005, s. 187). Istotne znaczenie dla procesu kształtowania tożsamości ma przynależność do grupy oraz internalizacja wartości kulturowych. „Tożsamość jednostki kształtuje się w konkretnej grupie pod wpływem określonej kultury. Człowiek nie ma innej możliwości tworzenia obrazu siebie czy identyfikowania się z kimś, jeśli nie znalazł grupy odniesienia […] oraz dziedzictwa kulturowego" (s. 60). Nikitorowicz podkreśla, że proces kształtowania tożsamości w środowisku wielokulturowym jest bardziej złożony, dynamiczny i wieloczynnikowy

(s. 188). Osoba z doświadczeniem migracji z powodu braku spójności pomiędzy pierwotną tożsamością kulturową a nową kulturą i jej wartościami doświadcza trudności z przystosowaniem się do nowego środowiska życia, z którymi próbuje poradzić sobie w procesie adaptacji kulturowej.

Teoria strategii akulturacyjnych

Doświadczenie migracji cechuje kilka charakterystycznych etapów w procesie adaptacji kulturowej. Na początku pobytu w nowym kraju migrant doświadcza szoku kulturowego pojawiającego się w wyniku zmiany otoczenia (Białek i in., 2015, s. 26). Szok kulturowy jest zjawiskiem ujawniającym się w wyniku stresu akulturacyjnego (adaptacyjnego), który towarzyszy osobie z doświadczeniem migracji w kontakcie z odmienną kulturą (Pankiewicz i Ożga-Margaryan, 2013, s. 71). Uznaje się, że jest to naturalna psychologiczna reakcja na nowe środowisko i rzeczywistość, które są odmienne kulturowo od tego, co osobie z doświadczeniem migracji było dotychczas znane jako codzienność (Grzymała-Moszczyńska, 2014). Stresorami akulturacyjnymi mogą być zarówno czynniki zewnętrzne, związane z warunkami panującymi w nowym miejscu pobytu, takie jak klimat i pogoda, lokalne zwyczaje, jedzenie, ustrój polityczny, jak również czynniki wewnętrzne związane z osobowością migranta, poziomem lęku, kompetencjami językowymi, tęsknotą, stosunkiem do kraju przyjmującego (Wallas, 2010, s. 91–92).

W kontynuacji procesu adaptacji kulturowej jednostka zaczyna przyjmować własną strategię przystosowawczą, która pozwala jej radzić sobie z funkcjonowaniem w różnych kontekstach kulturowych (Szkup i in., 2014, s. 75). Według J. Berry'ego migrant w procesie adaptacji kulturowej może przyjąć jedną z czterech podstawowych strategii adaptacyjnych, przyjmując określoną postawę wobec dwóch kwestii – utrzymania dotychczasowej swojej tożsamości kulturowej oraz uczestnictwa w kulturze przyjmującej (Sam, 2000, s. 8). W zależności od rozstrzygnięcia dylematu dotyczącego tych dwóch zmiennych, możliwa jest identyfikacja strategii akulturacyjnej, którą posługuje się osoba z doświadczeniem migracji (Klimek, 2012, s. 36–37). Strategia integracji oznacza pozytywny stosunek zarówno do zachowania pierwotnej tożsamości kulturowej, jak i do nawiązywania kontaktów oraz interakcji z przedstawicielami społeczeństwa przyjmującego. Przeciwieństwem integracji jest marginalizacja, która jako strategia akulturacji oznacza zarówno dewaluację własnej kultury i jej wartości, jak również brak identyfikacji z kulturą przyjmującą. Asymilacja to strategia, w której jednostka odrzuca dotychczasowe dziedzictwo kulturowe, zastępując je wartościami nowej kultury. Przeciwieństwem asymilacji jest strategia separacji przejawiająca się przywiązaniem do przy jednoczesnym odrzuceniu kultury kraju przyjmującego. (Berry, 2001, s. 616–618). Przyjęcie określonej strategii akulturacyjnej jest uwarun-

kowane zarówno czynnikami osobowościowymi, jak i zewnętrznymi, takimi jak nastroje społeczne, ideologia i polityka migracyjna państwa czy dystans kulturowy (Parfieniuk, 2009, s. 305). W długotrwałym procesie adaptacji migrant może przyjmować różne strategie akulturacyjne, bowiem mogą one zmieniać się w czasie oraz zależeć od kontekstu sytuacyjnego i sfery życia (Parfieniuk, 2009, s. 295–296).

Koncepcja strategii akulturacyjnych Johna Berry'ego niesie za sobą pewne ograniczenia dotyczące złożoności procesu adaptacji i akulturacji migrantów. Przede wszystkim powstała w ubiegłym wieku w Kanadzie i nie uwzględnia najnowszych teorii i danych dotyczących migracji, a co za tym idzie, niekoniecznie w pełni odzwierciedla współcześnie zachodzące procesy adaptacyjne migrantów ze względu na dynamikę ruchów migracyjnych oraz różnice w tendencjach migracyjnych zarówno w kontekście krajowym (Polska a Kanada), jak i kontentalnym (Europa a Ameryka Północna). Po drugie, rozpatrywanie strategii akulturacyjnych jedynie z perspektywy postawy i aktywności migranta przypisuje mu dość dużą swobodę i niezależność co do wyboru strategii akulturacyjnej. Należy pamiętać, że w rzeczywistości ważną rolę w tym procesie odgrywa również rola kraju przyjmującego, jak chociażby rodzaj prowadzonej polityki migracyjnej lub postawa społeczeństwa przyjmującego wobec migrantów. W tym splocie specyficznych kontekstów osoba/migrant podlega oddziaływaniom wielu czynników zewnętrznych, wobec których nie pozostaje bierny. Należy zatem pamiętać, że mają one duży potencjał oddziaływania na wybór strategii akulturacyjnej (Adamski, 2020, s. 50–51). Ponadto autor koncepcji w swoich założeniach uznaje, że najbardziej optymalną strategią akulturacyjną jest asymilacja. Współcześnie jednak podejścia dwukierunkowej integracji grup migranckich i społeczeństw przyjmujących uznaje się za najbardziej korzystne dla obu tych grup. Mocno podkreślić jednak warto, że mimo krytyki teorii adaptacji J. Berry'ego, jest ona nadal jedną z najczęściej prezentowanych i wykorzystywanych do opisu zjawisk zachodzących w procesie adaptacji i akulturacji migrantów. Jest również aktualnie stosowana jako koncepcja będąca tłem dla rozważań teoretycznych lub metodologiczna podstawa badań z tego obszaru (Golińska, 2022; Klimek, 2012; Linka, 2023; Parafieniuk, 2009).

Migracje do Polski

Polska przez wiele lat utrzymywała najniższy wskaźnik liczby imigrantów w całej Europie. Obecne statystyki migracyjne wskazują, że trend ten zmienia się, a Polska staje się krajem emigracyjno-imigracyjnym, co oznacza, że wciąż wielu Polaków decyduje się na wyjazd z kraju, ale jednocześnie z roku na rok zwiększa się liczba osób przyjeżdżających do Polski.

Na początku 2021 roku w Polsce przebywało niespełna 457,2 tys. cudzoziemców, co stanowi niewiele powyżej 1 proc. całej populacji. To czyniło nas jednym

z najbardziej jednolitych etnicznie i narodowościowo krajów na świecie. Najliczniejszą grupą narodowościową wszystkich migrantów są Ukraińcy, dalej Białorusini, Niemcy, Rosjanie oraz Wietnamczycy. W 2020 roku największy wzrost liczby migrantów został odnotowany wśród obywateli Ukrainy – o 29,4 tys., Białorusi – o 3,2 tys., Gruzji – o 2,4 tys., Mołdawii o – 1,2 tys. i Korei Południowej o – 0,5 tys. Większość migrantów (76 proc. wydanych pozwoleń w 2020 roku) dostaje pozwolenie na pobyt czasowy lub stały ze względu na pracę. Około 60 proc. migrantów stanowią osoby w przedziale 18–40 lat, osoby powyżej 60. roku życia to około 4 proc. wszystkich cudzoziemców (Urząd ds. Cudzoziemców, 2021).

Rok 2022 ze względu na konflikt zbrojny na terenie Ukrainy znacząco różnił się pod względem statystyk dotyczących migracji w porównaniu do poprzednich lat. Bezprecedensowy był ruch migracyjny obywateli Ukrainy do Polski – prawie 1,4 mln obywateli Ukrainy zostało objętych ochroną czasową. Do końca września 2022 roku 7,4 tys. cudzoziemców złożyło wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, co stanowi 40-procentowy wzrost w porównaniu do analogicznego okresu w 2021 roku. Najwięcej wniosków w tym okresie złożyli obywatele Białorusi, Ukrainy i Rosji. Pozytywne decyzje o udzieleniu ochrony międzynarodowej z 8,3 tys. złożonych wniosków uzyskało 3,8 tys. cudzoziemców. Pozostałe zostały rozpatrzone negatywnie – taką decyzję otrzymało prawie 1,3 tys. cudzoziemców lub umorzone – w przypadku prawie 3,3 tys. cudzoziemców (Urząd ds. Cudzoziemców, 2022)[1]. Obecnie obywatele Ukrainy stanowią prawie 80 proc. wszystkich migrantów w Polsce, z czego kobiety i dzieci stanowią około 87 proc. tej grupy. W 2023 roku z ochrony czasowej korzysta prawie milion Ukraińców, 360 tys.uzyskało pozwolenie na pobyt czasowy, a 65 tys. pozwolenie na pobyt stały lub status długoterminowego rezydenta UE (Urząd ds. Cudzoziemców, 2023).

Cel badań, metodologia i dane

Przeprowadzone badania miały charakter badań pilotażowych. Ich celem było ustalenie dominującej wśród badanych migrantów strategii adaptacji kulturowej, a następnie sprawdzenie, czy zmienne, takie jak *płeć*, *wiek*, *długość pobytu w Polsce*, *znajomość języka polskiego*, *aktywność zawodowa*, *przyczyna migracji* i *orientacja na przyszłość,* mogą istotnie różnicować osoby z doświadczeniem migracji ze względu na przyjmowaną przez nich strategię adaptacji kulturowej. W związku z tym sformułowano problem główny, który przyjął następujące brzmienie: Jakie strategie adaptacji kulturowej

[1] Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa zakłada nadanie numeru PESEL obywatelom Ukrainy oraz ich małżonkom i członkom najbliższej rodziny (w przypadku posiadania Karty Polaka). Osoby te uznaje się za korzystające z ochrony czasowej zgodnie z decyzją wykonawczą Rady UE, stwierdzającą istnienie masowego napływu osób wysiedlonych z Ukrainy.

przyjmują osoby z doświadczeniem migracji? Poza problemem głównym sformułowano także problemy szczegółowe, w których pytano o to, jakie są różnice pomiędzy strategią adaptacji kulturowej przyjmowaną przez osoby z doświadczeniem migracji a zmiennymi: *płeć*, *wiek*, *długość pobytu w Polsce*, *znajomość języka polskiego*, *aktywność zawodowa*, *przyczyna migracji* i *orientacja na przyszłość*.

Badania przeprowadzono w maju 2024 roku. Do ich realizacji wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego. W badaniach uczestniczyło 42 cudzoziemców z terenu województwa pomorskiego z doświadczeniem migracji. W poszukiwaniu respondentów zastosowano nieprobabilistyczną technikę doboru próby jaką jest strategia kuli śnieżnej. Wybór strategii został uzasadniony przekonaniem, że osoby z doświadczeniem migracji funkcjonujący w podobnych środowiskach towarzyskich, pozostają ze sobą w kontaktach, tak więc dotarcie do potencjalnych respondentów, możliwe było dzięki wskazaniu ich przez uczestników badania.

Tabela 1

Rozkład liczbowy i procentowy uczestników badania z uwzględnieniem zmiennych niezależnych (płeć, wiek, kraj pochodzenia, długość pobytu w Polsce, status prawny, znajomość języka polskiego, aktywność zawodowa, przyczyna migracji)

Płeć				
kobiety (N–30; 71,4%)			mężczyźni (N–12; 28,6%)	
Wiek				
18–22 lata (N–21; 50%)	23–45 lat (N–15; 35,7%)	46–65 lat (N–6; 14,3%)	66 i więcej (N–0; 0%)	
Długość pobytu w Polsce				
mniej niż 1 rok (N–14; 33,3%)	1–3 lata (N–9; 21,4%)	4–5 lat (N–6; 14,3%)	powyżej 5 lat (N–13; 31%)	
Znajomość języka polskiego				
brak znajomości (N–2; 4,8%)	podstawowa znajomość (N–12; 28,6%)	komunikacyjna znajomość (N–16; 38,1%)	biegła znajomość (N–12; 28,6%)	
Aktywność zawodowa				
pracujący (N–34; 81%)		niepracujący (N–3; 7,1%)	uczę się/studiuję (N–5; 11,9%)	
Przyczyna migracji				
sytuacja ekonomiczna (N–6; 14,3%)	sytuacja polityczna (N–19; 45,2%)	sytuacja rodzinna (N–7; 16,7%)	migracja przymusowa (N–7; 16,7%)	nauka/edukacja (N–3; 7,1%)
Orientacja na przyszłość				
Polska jako kraj docelowy (N–25; 59,5%)		chęć powrotu do kraju pochodzenia (N–10; 23,8%)	chęć wyjazdu do innego kraju (N–7; 16,7%)	

Źródło: badania własne.

Analizując rozkład procentowy badanej próby, należy zauważyć przeważającą liczebność kobiet uczestniczących w badaniach (71,4 proc.). Uwzględniając zmienną wieku, można zaobserwować przewagę uczestników z grupie wiekowej określanej w psychologii rozwojowej mianem późnego dorastania (18–22 lata – 50 proc. badanych). Liczebność badanych w próbie zmniejszała się wraz z ich wiekiem, co nie odbiega od generalnych statystyk ogólnopolskich (Urząd ds. Cudzoziemców, 2023). Co ciekawe, w próbie nie znalazły się osoby powyżej 65. roku życia. Pod względem długości pobytu dominują osoby, które w Polsce przebywają krócej niż rok (33,3 proc.), choć dość liczną grupę stanowią badani, którzy w naszym kraju przebywają dłużej niż 5 lat (31 proc.). Najczęściej deklarują komunikacyjną znajomość języka polskiego (38,1 proc.), pozwalającą na radzenie sobie w większości sytuacji oraz tworzenie prostych i spójnych wypowiedzi. Całkowity brak znajomości języka wskazało niecałe 5 proc. respondentów. Zdecydowana większość badanych migrantów to osoby pracujące (81 proc.). Jako przyczynę migracji badani najczęściej wskazywali sytuację polityczną (45,2 proc.), a Polskę w głównej mierze określali jako kraj docelowy (59,5 proc.).

W celu zebrania materiału badawczego autorzy wykorzystali ankietę diagnostyczną z wykorzystaniem wystandaryzowanego *Kwestionariusza strategii akulturacji* autorstwa Bohdana Rożnowskiego. Kwestionariusz został opracowany na podstawie teorii akulturacji Berry'ego. Składa się z czterech skal strategii adaptacji kulturowej: *Integracja, Asymilacja, Marginalizacja, Separacja*. Badani posługują się 5-stopniową skalą Likerta ustosunkowując się do stwierdzeń dotyczących ich osobistych postaw związanych z doświadczeniem migracji. Alfa Cronbacha została oszacowana na poziomie 0,6 dla skali *Integracja,* 0,8 dla skali *Asymilacja,* 0,7 dla skali *Separacja* oraz 0,7 dla skali *Marginalizacja*, co jest wynikiem satysfakcjonującym.

Analiza statystyczna została przeprowadzona z wykorzystaniem programu PSPP, Gnu General Public License Version 3. Dane zostały opracowane przy użyciu analizy wariancji ANOVA, którą poprzedzono badaniem homogeniczności wariancji testem Levene'a. Przyjęto poziom istotności $p < 0,05$, który wskazywał na występowanie istotnych statystycznie różnic między analizowanymi zmiennymi.

Wyniki

Analiza wyników w badanej grupie (tabela 2) wskazuje, że najbardziej dominującą strategią adaptacji kulturowej badanych migrantów jest strategia integracji (M = 17,33; SD = 2,65).

Tabela 2
Średnie wyniki uzyskiwane przez badanych w *Kwestionariuszu…*

Strategie adaptacji kulturowej migrantów	M	SD
Integracja	17,33	2,65
Asymilacja	7,74	3,96
Separacja	7,67	3,16
Marginalizacja	6,86	3,02

Źródło: badania własne.

Integracyjna strategia akulturacyjna wśród badanej grupy respondentów wskazuje, że badana próba respondentów charakteryzuje się wysokim poziomem sprawności w funkcjonowaniu zarówno w kulturze ojczystej, jak i przyjmującej. Oznacza to posiadanie wystarczających kompetencji językowych, znajomości przyjętych w danej kulturze norm, reguł i zasad, sprawności rozumienia kodów kulturowych oraz poczucia niezależności wynikających z realizacji wyżej wymienionych cech w życiu codziennym migranta. Tak wysoki wynik integracji jako strategii akulturacyjnej może wynikać z niewielkiego dystansu kulturowego pomiędzy Polską a Ukrainą, podobieństw języka i kultury, a co za tym idzie – minimalizacji występowania różnic i barier kulturowych. Wydaje się także, że nie bez znaczenia dla przyjmowania integracyjnej strategii akulturacyjnej może być wsparcie udzielone migrantom w Polsce po napaści Rosji na Ukrainę. Działania te pozwalały na szybsze znalezienie pracy, naukę języka, pokonanie trudności związanych z legalizacją pobytu, wynajęciem mieszkania czy edukacją dzieci.

Dzięki zastosowaniu jednoczynnikowej analizy wariancji stwierdzono, że strategie adaptacji kulturowej badanych migrantów podlegały istotnemu statystycznie zróżnicowaniu pod względem wieku, długości pobytu w Polsce, znajomości języka polskiego, aktywności zawodowej i orientacji na przyszłość. Wyróżnione strategie nie podlegały natomiast istotnemu zróżnicowaniu ani ze względu na płeć, ani przyczynę migracji. Stąd mając na względzie wymagania redakcyjne tekstu, przedstawione zostaną wyniki odnoszące się tylko do cech, które okazały się istotnie statystycznie różnicować strategie adaptacji kulturowej badanych migrantów.

W tabeli 3 zaprezentowano analizę wyników w zakresie strategii adaptacji kulturowej badanych migrantów z uwzględnieniem zmiennej wieku. Uzyskane dane wskazują, że istotne różnice dotyczą tylko migrantów, których charakteryzuje strategia separacji (p = 0,02). Analiza *post-hoc* wskazuje, że różnice te dotyczyły migrantów w przedziale między 23. a 45. rokiem życia (M = 6,13; SD = 1,41) oraz tych z najmłodszej grupy wiekowej (M = 9,00; SD = 3,67) określanej mianem późnego dorastania, przy czym to właśnie ich najczęściej dotyczy ta strategia.

Tabela 3
Strategie adaptacji kulturowej migrantów z uwzględnieniem wieku

Wiek	Strategie adaptacji kulturowej			ANOVA		Statystyka Levene'a	*p*	*p* post-hoc Test		
	N	M	SD	*F*	*p*			I-II	I-III	II-III
Integracja										
18–22 lata	21	17,10	3,03	0,20	0,81	0.00	0.00**	0,91	0,83	0,96
23–45 lat	15	17,47	1,96							
46–65 lat	6	17,83	3,06							
Wszyscy	42	17,33	2,65							
Asymilacja										
18–22 lata	21	8,05	4,70	0,54	0,58	5,55	0,01**	0,99	0,49	0,48
23–45 lat	15	7,93	3,13							
46–65 lat	6	6,17	3,06							
Wszyscy	42	7,74	3,96							
Separacja										
18–22 lata	21	9,00	3,67	4,50	**0,02**	3,66	0,35*	**0,02**	0,26	0,87
23–45 lat	15	6,13	1,41							
46–65 lat	6	6,83	2,64							
Wszyscy	42	7,67	3,16							
Marginalizacja										
18–22 lata	21	7,67	3,68	1,56	0,22	6,46	0,00**	0,18	0,51	0,98
23–45 lat	15	6,00	1,73							
46–65 lat	6	6,17	2,56							
Wszyscy	42	6,86	3,02							

* do analiz post-hoc zastosowano test Tukeya
** do analiz post-hoc zastosowano test Gamesa-Howella
Źródło: badania własne.

Długość pobytu w Polsce (tabela 4) okazała się czynnikiem istotnie różnicującym badanych migrantów jednak istotne różnice zaobserwowano tylko w przypadku strategii asymilacji (p = 0,02) i marginalizacji (p = 0,02). Analiza średnich uzyskanych za pomocą testów *post-hoc* wskazuje, że najwyższą częstotliwość w przyjmowaniu strategii separacji przez migrantów, których pobyt w Polsce wynosi od roku do 3 lat (M = 10,00; SD = 4,12) i istotnie niższą wśród migrantów przebywających w Polsce od 4 do 5 lat (M = 4,67; SD = 1,97). Natomiast strategię marginalizacji częściej obierać będą migranci, którzy w Polsce przebywają krócej niż rok. Rzadziej natomiast u tych, których pobyt jest dłuższy niż 5 lat.

Analiza uzyskanych wyników z uwzględnieniem znajomości języka polskiego przez migrantów (tabela 5), wskazuje na występowanie istotnych statystycznie różnic w odniesieniu do migrantów, których charakteryzuje strategia marginalizacji (p = 0,03). Porównania *post-hoc* sugerują, że istotnie statystycznie różnice dotyczą tych migrantów, którzy język polski znają na poziomie podstawowym i tych, wskazujących na biegłe posługiwanie się językiem polskim. Przy czym strategii marginalizacji sprzyja bardziej podstawowa znajomość języka polskiego, (M = 8,33; SD = 3,39) aniżeli jego biegła znajomość, gdzie średni poziom tej strategii w grupie badanych migrantów był istotnie niższy (M = 4,92; SD = 1,16).

Tabela 4
Strategie adaptacji kulturowej migrantów z uwzględnieniem długości pobytu w Polsce

Długość pobytu	Strategie adaptacji kulturowej			ANOVA		Statystyka-Levene'a	*p*	*p* post-hoc Test					
	N	M	SD	*F*	*p*			I–II	I–III	I–IV	II–III	II–IV	III–IV
Integracja													
Krócej niż rok	14	16,86	3,35										
1–3 lata	9	16,11	2,57										
4–5 lat	6	18,33	1,86	1,65	0,19	1,80	0,16*	0,91	0,65	0,52	0,37	0,25	1,00
Powyżej 5 lat	13	18,23	1,79										
Wszyscy	42	17,33	2,65										
Asymilacja													
Krócej niż rok	14	6,43	4,29										
1–3 lata	9	10,00	4,12										
4–5 lat	6	4,67	1,97	3,77	**0,02**	1,59	0,21*	0,12	0,75	0,26	**0,04**	0,92	0,08
Powyżej 5 lat	13	9,00	2,89										
Wszyscy	42	7,74	3,96										
Separacja													
Krócej niż rok	14	9,00	3,35										
1–3 lata	9	7,56	4,00										
4–5 lat	6	5,17	0,98	2,31	0,09	2,28	0,09*	0,68	0,06	0,55	0,45	1	0,42
Powyżej 5 lat	13	7,46	2,37										
Wszyscy	42	7,76	3,16										
Marginalizacja													
Krócej niż rok	14	8,07	2,95										
1–3 lata	9	8,11	4,08										
4–5 lat	6	6,17	2,04	3,60	**0,02**	4,47	0,02**	1	0,38	**0,01**	0,63	0,19	0,61
Powyżej 5 lat	13	5,00	1,41										
Wszyscy	42	6,86	3,02										

* do analiz post-hoc zastosowano test Tukeya
** do analiz post-hoc zastosowano test Gamesa-Howella

Źródło: badania własne.

Tabela 5
Strategie adaptacji kulturowej migrantów z uwzględnieniem znajomości języka polskiego

Znajomość języka polskiego	Strategie adaptacji kulturowej			ANOVA		Statystyka-Levene'a	*p*	*p* post-hoc Test					
	N	M	SD	*F*	*p*			I–II	I–III	I–IV	II–III	II–IV	III–IV
Integracja													
Brak	2	19,00	1,41										
Podstawowa	12	16,33	3,11										
Komunikacyjna	16	16,87	2,63	2,18	0,11	2,33	0,09*	0,52	0,68	0,99	0,94	0,13	0,27
Biegła	12	18,67	1,72										
Wszyscy	42	17,33	2,65										
Asymilacja													
Brak	2	19,00	1,41										
Podstawowa	12	16,33	3,11										
Komunikacyjna	16	16,87	2,63	0,31	0,82	1,08	0,37*	0,96	0,94	0,99	1	0,91	0,85
Biegła	12	18,67	1,72										
Wszyscy	42	17,33	2,65										
Separacja													
Brak	2	10,50	3,54										
Podstawowa	12	9,00	2,41										
Komunikacyjna	16	7,31	3,93	2,21	0,10	1,64	0,19*	0,91	0,50	0,29	0,47	0,15	0,83
Biegła	12	6,33	1,92										
Wszyscy	42	7,67	3,16										
Marginalizacja													
Brak	2	8,50	2,12										
Podstawowa	12	8,33	3,39										
Komunikacyjna	16	7,00	3,16	3,30	**0,03**	3,87	0,02**	1	1	1	0,72	**0,03**	0,10
Biegła	12	4,92	1,16										
Wszyscy	42	6,86	3,02										

* do analiz post-hoc zastosowano test Tukeya
** do analiz post-hoc zastosowano test Gamesa-Howella
Źródło: badania własne.

Aktywność zawodowa badanych (tabela 6) okazała się czynnikiem, który istotnie różnicuje migrantów przyjmujących strategię marginalizacji ($p = 0,02$). Analiza *post-hoc* wskazuje na istotność zaobserwowanych różnić ($p = 0,02$) w grupach pracujących i niepracujących migrantów. Zaobserwowano wyższą średnią u badanych migrantów, którzy w trakcie pobytu w Polsce nie podejmują pracy (M = 11, SD = 5) i istotnie niższą wśród migrantów pracujących (M = 6,32; SD = 2,60).

Tabela 6
Strategie adaptacji kulturowej migrantów z uwzględnieniem aktywności zawodowej

Orientacja na przyszłość	Strategie adaptacji kulturowej			ANOVA		Statystyka Levene'a	*p*	*p* post-hoc Test		
	N	M	SD	*F*	*p*			I-II	I-III	II-III
Integracja										
Pracuję	34	17,65	2,14	1,27	0,23	6,80	0,00**	0,75	0,74	1
Nie pracuję	3	16,00	3,61							
Uczę się/ studiuję	5	16,00	4,80							
Wszyscy	42	17,33	2,65							
Asymilacja										
Pracuję	34	7,38	3,57	2,32	0,11	2,81	0,07*	0,09	1	0,19
Nie pracuję	3	12,33	1,53							
Uczę się/studiuję	5	7,40	6,11							
Wszyscy	42	7,74	3,96							
Separacja										
Pracuję	34	7,41	2,65	2,86	0,07	3,27	0,05**	0,32	0,98	0,36
Nie pracuję	3	11,67	3,79							
Uczę się/studiuję	5	7,00	4,90							
Wszyscy	42	7,67	3,16							
Marginalizacja										
Pracuję	34	6,32	2,60	4,32	**0,02**	0,91	0,41*	**0,02**	0,43	0,32
Nie pracuję	3	11,00	5,00							
Uczę się/studiuję	5	8,00	2,83							
Wszyscy	42	6,86	3,02							

* do analiz post-hoc zastosowano test Tukeya
** do analiz post-hoc zastosowano test Gamesa-Howella

Źródło: badania własne.

Wyniki zaprezentowane w tabeli 7 wskazują, że uwzględniając orientację na przyszłość badanych migrantów, istotny statystycznie wynik jednoczynnikowej analizy wariancji można zaobserwować dla trzech strategii: asymilacji (p = 0,02), separacji (p = 0,01) i marginalizacji (p = 0,01). Analiza testów *post-hoc* wykazała z kolei, że w przypadku strategii asymilacji istotne statystycznie różnice zachodzą między tymi grupami migrantów, którzy deklarują chęć powrotu do kraju pochodzenia i tymi, którzy chcą wyjechać do innego kraju (p = 0,02), przy czym to właśnie migranci z takimi planami na przyszłość uzyskali istotnie wyższe średnie (M = 10,00; SD = 3,74), aniżeli ci, zorientowani na powrót do kraju (M = 5,00; SD = 3,40). Średni poziom strategii separacji, jak wskazują porównania *post-hoc,* był istotnie (p = 0,01) wyższy

w grupie migrantów zorientowanych na powrót do kraju (M = 9,80; SD = 4,24), a niższy u tych, którzy Polskę traktują jako kraj docelowy (M = 6,48; SD = 1,94). Podobnie średni poziom strategii marginalizacji okazał się istotnie (p = 0,00) niższy u migrantów pozostających w Polsce (M = 6,57; SD = 2,76), a wyższy u tych, którzy planują powrócić do kraju pochodzenia (M = 9,40; SD = 3,66).

Tabela 7
Strategie adaptacji kulturowej migrantów z uwzględnieniem orientacji na przyszłość

Orientacja na przyszłość	Strategie adaptacji kulturowej			ANOVA		Statystyka Levene'a	p	p post-hoc Test		
	N	M	SD	F	p			I-II	I-III	II-III
Integracja										
Polska jako kraj docelowy	25	17,84	2,30							
Chęć powrotu do kraju pochodzenia	10	15,80	3,49	2,35	0,11	2,46	0,09*	0,09	0,99	0,29
Chęć wyjazdu do innego kraju	7	17,71	1,80							
Wszyscy	42	17,33	2,65							
Asymilacja										
Polska jako kraj docelowy	25	8,20	3,75							
Chęć powrotu do kraju pochodzenia	10	5,00	3,40	4,30	**0,02**	0,87	0,43*	0,06	0,49	**0,02**
Chęć wyjazdu do innego kraju	7	10,00	3,74							
Wszyscy	42	7,74	3,96							
Separacja										
Polska jako kraj docelowy	25	6,48	1,94							
Chęć powrotu do kraju pochodzenia	10	9,80	4,24	5,55	**0,01**	2,34	0,11*	**0,01**	0,14	0,78
Chęć wyjazdu do innego kraju	7	8,86	3,34							
Wszyscy	42	7,67	3,16							
Marginalizacja										
Polska jako kraj docelowy	25	5,92	2,23							
Chęć powrotu do kraju pochodzenia	10	9,40	3,66	5,95	**0,01**	2,10	0,14*	**0,00**	0,84	0,09
Chęć wyjazdu do innego kraju	7	6,57	2,76							
Wszyscy	42	6,86	3,02							

* do analiz post-hoc zastosowano test Tukeya

Źródło: badania własne.

Podsumowanie

Zaprezentowane wyniki badań obrazują istotność statystyczną pomiędzy zmiennymi *wiek, długość pobytu, znajomość języka polskiego, aktywność zawodowa* i *orientacja na przyszłość* a jedną z przyjętych strategii akulturacji.

Badani respondenci znajdujący się w najmłodszej badanej grupie wiekowej (18–22 lata) częściej niż badani ze średniej grupy wiekowej (23–45 lat) przyjmują separacyjną strategię akulturacji. Może to być spowodowane trudnościami wynikającymi z kumulacji trudności adaptacyjnych w nowej kulturze, przypadających na okres dojrzewania. Osoby w wieku między 18. a 22. rokiem życia wykazują silną potrzebę przynależności i akceptacji grupy. Jako młodzi migranci mają ograniczone szanse realizacji tej potrzeby ze względu na barierę językową, różnice kulturowe i trudności w budowaniu relacji społecznych z polskimi rówieśnikami. Będą oni zatem dążyli do nawiązywania kontaktów i znajomości z osobami ze swojego kraju, co spowalnia proces adaptacji do nowej kultury, sprzyja separacji i wzmacnianiu poczucia tożsamości kulturowej kraju pochodzenia. Możemy zatem przypuszczać, że przy długotrwałym pobycie takie rozwiązania jak osobne szkolne oddziały, tworzone specjalnie dla ukraińskiej młodzieży, nie będą sprzyjały procesowi adaptacji kulturowej.

Migranci przebywający w Polsce od roku do 3 lat jako strategię akulturacji przyjmują asymilację częściej niż przebywający w Polsce od 4 do 5 lat, a marginalizację częściej przyjmują migranci mieszkający w Polsce krócej niż rok niż ci ze stażem powyżej 5 lat. Asymilacja jako strategia akulturacji przyjmowana przez migrantów na krótko po zmianie miejsca zamieszkania może być jednym z etapów adaptacji kulturowej, na którym migranci internalizują wartości kultury przyjmującej**.** Asymilacja może być konsekwencją z nawiązywaniem nowych relacji z osobami polskiego pochodzenia, posługiwaniem się językiem polskim, funkcjonowaniem w polskim kontekście kulturowym przy jednoczesnym ograniczeniu komunikacji w języku ojczystym, kontaktu z rodziną i znajomymi kraju pochodzenia czy odrzucenia tych elementów pierwotnego kontekstu kulturowego, który nie jest akceptowany w nowym środowisku. Marginalizacja jako strategia akulturacji może być częściej przyjmowana przez osoby krócej przebywające w Polsce, co odzwierciedla poczucie zagubienia i trudności związane z ponowną integracją elementów tożsamości łączących w sobie wartości kultury socjalizacji pierwotnej, jak i kultury przyjmującej. Ten rodzaj strategii przyjmowany przez migrantów zaraz po zmianie miejsca zamieszkania może być przejawem szoku kulturowego lub konsekwencją jego przebiegu.

Marginalizację jako strategię akulturacji rzadziej przyjmują respondenci posługujący się językiem polskim w stopniu biegłym niż ci władający polszczyzną w stopniu komunikatywnym oraz migranci pracujący niż niepracujący. Jest to zależność ukazująca, że zarówno kompetencje językowe, jak i aktywność zawodowa są istotnymi czynnikami determinującymi przebieg procesu adaptacji kulturowej migrantów.

Możemy przypuszczać, że osoby znające język polski czy pracujące mierzą się z mniejszymi trudnościami adaptacyjnymi oraz mają większy poziom sprawności funkcjonowania w kulturze przyjmującej niż osoby z niższymi kompetencjami językowymi lub nieaktywne na rynku pracy. Język i zatrudnienie to elementy istotne dla pomyślnego przebiegu procesu adaptacji kulturowej w nowym dla migranta środowisku.

Strategię asymilacji częściej przyjmują migranci deklarujący chęć wyjazdu do innego kraju niż powrót do kraju pochodzenia. Asymilacja pozwala na przyjmowanie wartości kultury przyjmującej, przy jednoczesnej minimalizacji wartości kultury pierwotnej. Takie cechy mogą wykazywać migranci zmieniający miejsce zamieszkania więcej niż raz lub niemieszkający w kraju pochodzenia od długiego czasu. Jeśli migrant w perspektywie przyszłości nie ma w planach powrotu do kraju pochodzenia, jego pierwotna tożsamość kulturowa będzie wypierana przez elementy nowej kultury w procesie akulturacji. Migrant gotowy na kolejne zmiany miejsca zamieszkania może charakteryzować się szybszą adaptacją do zmian, w tym również kulturowych i łatwością przyswajania elementów nowej kultury. Strategię separacji i marginalizacji częściej przyjmują osoby planujące powrót do kraju ojczystego niż osoby, które deklarują, że Polska jest ich krajem docelowym w długoterminowej perspektywie. Strategie te charakteryzują się minimalnym poziomem internalizacji wartości kultury przyjmującej. Jeśli zatem migrant w orientacji długoterminowej nie zamierza zostać w Polsce, nie będzie wykazywał cech osoby dążącej do pełnej adaptacji kulturowej.

Ograniczenia i przyszłe kierunki do badań

Zaprezentowane w niniejszym artykule wyniki badań w danej próbie badawczej korespondują z teorią akulturacji J. Berry'ego, niemniej jednak kolejne badania powinny zostać rozszerzone o kilka istotnych czynników, które pozwolą na uzyskanie bardziej reprezentatywnych wyników badań. Głównym ograniczeniem przeprowadzonego badania jest wielkość próby badawczej, stąd ze względu na liczebność tej próby (N = 42) wyprowadzone wnioski nie mogą być interpretowane w kategoriach uogólniających. Są jedynie przesłanką do wyznaczenia kierunku dalszych badań. Z tego powodu planowane są dalsze badania migrantek/migrantów w zakresie przyjmowanej przez nich strategii akulturacyjnej, ze wskazaniem na zwiększenie liczebności respondentów oraz uwzględnienie proporcji kobiet i mężczyzn w próbie badawczej. Teren badań został zawężony do województwa pomorskiego, warto jednak rozszerzyć badania na obszar całej Polski, a zwłaszcza te województwa, w których znajdują się największe skupiska migrantów, czyli województwa mazowieckie, małopolskie, wielkopolskie i dolnośląskie. Istotne dla uzyskania pogłębionych wyników dotyczących strategii akulturacyjnych przyjmowanych przez migrantów jest przeprowadzenie badań w różnych grupach narodowych i etnicznych, dla których dodatkowymi czynnikami różnicującymi mogą być dystans kulturowy i różnice kulturowe, które dla badanej grupy

migrantów z Ukrainy być może miały mniejsze znaczenie. Planowane jest także poszerzenie repertuaru zmiennych oraz przeprowadzenie cyklu wywiadów z migrantkami i migrantami w celu pogłębienia wiedzy na temat uwarunkowań przyjmowanych przez nich strategii akulturacyjnych.

BIBLIOGRAFIA

Berry, J. (2001). A psychology of immigration. *Journal of Social Issues*, *57*, 615–631. https://doi.org/10.1111/0022-4537.00231

Białek, K., Jarmuż, M., Ośko, A. (2015). Adaptacja kulturowa. W: K. Białek (red.), *Międzykulturowość w szkole. Poradnik dla nauczycieli i specjalistów* (26–38). Ośrodek Rozwoju Edukacji.

Dubos, R. (1970). *Człowiek, środowisko, adaptacja*. PZWL.

Golińska, A. (2022). Strategie i preferencje akulturacyjne studentów międzynarodowych w Meksyku. *Psychologia Wychowawcza*, *25*, 43–65.

Grzymała, H. (2014). *Uchodźcy.* Wydawnictwo Nomos.

Kawczyńska-Butrym, Z. (2009). *Migracje. Wybrane zagadnienia*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Klimek, Ł. (2012). Polscy migranci mieszkający w Irlandii ich strategie akulturacyjne i stosunek wobec integracji. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, *38*(3), 27–52.

Kubitsky, J. (2012). *Psychologia migracji*. Wydawnictwo Difin.

Lange, Ł. (2019). Rozważania o różnych obliczach procesu akulturacji. *Kultura – Historia – Globalizacja, 25*, 103–115.

Linka, A. (2023). Rola wsparcia społecznego w integracji międzykulturowej: Historie migrantów z czasu pandemii Covid-19 jako świadectwa biografii transgresyjnych. *Biografistyka Pedagogiczna*, *2*, 633–652.

Nikitorowicz, J. (2005). Konteksty lokalno-szkolne kreowania tożsamości kulturowej w warunkach wielokulturowości. W: T. Lewowicki, A. Szczurek-Boruta, B. Grabowska (red.), *Przemiany społeczno-cywilizacyjne i edukacja szkolna - problemy rozwoju indywidualnego i kształtowania się tożsamości* (187–201). Oficyna Wydawnicza Impuls.

Niżnik, J. (1985). *Symbole a adaptacja kulturowa*. Centralny Ośrodek Metodyki Upowszechniania Kultury.

Pankiewicz, E., Ożga-Margaryan, A. (2013). *Barwy integracji. Pakiet metodyczny do prowadzenia zajęć z edukacji międzykulturowej*. Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu w Lublinie.

Parfieniuk, I. (2009). Między marginalizacją a integracją. Wybór jednostkowych strategii akulturacyjnych i ich uwarunkowania. W: J. Nikitorowicz, D. Misiejuk (red.), *Procesy migracji w społeczeństwie otwartym. Perspektywa edukacji międzykulturowej* (293–306). Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie.

Perruchoud, R., Redpath-Cross, J. (Eds.). (2011). Glossary on Migration, 2nd ed., International Migration Law Series No. 25, International Organization for Migration. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml25_1.pdf [dostęp 28.08.2024].

Sam, D.L. (2000). Psychological adaptation of adolescents with immigrant backgrounds. *The Journal of Social Psychology*, *140*(1), 5–25. https://doi.org/10.1080/00224540009600442

Szkup, M., Polakiewicz, P., Schneider-Matyka, D., Jurczak, A., Stanisławska, M., Wieder-Huszla, S., Kotwas, A., Karakiewicz, A., Grochans, E. (2014). Analiza stresu związanego z akulturacją oraz strategii radzenia sobie ze stresem wśród studentów English Program

Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie. *Problemy Pielęgniarstwa*, *22*(1), 74–81. https://doi.org/10.7366/189618002014280105

Urząd ds. Cudzoziemców (2021). *Cudzoziemcy w Polsce po 2020 r.* https://www.gov.pl/web/udsc/cudzoziemcy-w-polsce-po-2020-r [dostęp 15.06.2024].

Urząd ds. Cudzoziemców (2022). *Postępowania uchodźcze po III kwartale 2022 r.* https://www.gov.pl/web/udsc/postepowania-uchodzcze-po-iii-kwartale-2022-r [dostęp 15.06.2024].

Urząd ds. Cudzoziemców (2023). *Obywatele Ukrainy w Polsce – aktualne dane migracyjne*. https://www.gov.pl/web/udsc/obywatele-ukrainy-w-polsce--aktualne-dane-migracyjne2 [dostęp 15.06.2024].

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. 2003 nr 128 poz. 1176. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (sejm.gov.pl) [dostęp 28.08.2024].

Wallas, M. (2010). Lęk akulturacyjny cudzoziemców w aspekcie tożsamości i procesów integracyjnych w nowym kraju pobytu. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*, *4*, 85–117. http://hdl.handle.net/10593/4825

Żmigrodzki, P. (red.). (2007). *Wielki słownik języka polskiego.* Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk. https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=23011&ind=0&w_szukaj=uchod%C5%BAca [dostęp 15.06.2024].